

Розділ: психологія здоров'я та клінічна психологія

УДК 159.923.2-055.26:618.39-021.3

Особливості материнської ідентичності у жінок із загрозою переривання вагітності

Барінова Н. В., Павленко А. В.

Стаття посвячена проблемам материнства у жінок з угрозою прерывання беременности. Материнство рассматривается как материнская идентичность женщины, которая является комплексом психологических особенностей, имеет свою структуру и отражает отношение к себе и своему ребёнку. Определёнными ступенями формирования зрелой материнской идентичности выступают беременность, роды и материнство.

Все компоненты материнской идентичности тесно связаны между собой, изменение любого из них влияет на её динамику в целом. В исследовании структура материнской идентичности представлена тремя факторами.

Ключевые слова: материнская идентичность; структура материнской идентичности; психологическая готовность к материнству; угроза прерывания беременности.

Стаття присвячена проблемам материнства у жінок із загрозою переривання вагітності. Пропонується розглядати цей феномен як материнську ідентичність жінки, яка є комплексом психологічних особливостей, має свою структуру і відображає ставлення до себе і своїй дитині. Певними ступенями формування зрілої материнської ідентичності виступають вагітність, пологи і материнство.

Всі компоненти материнської ідентичності тісно пов'язані між собою, зміна будь-якого з них впливає на її динаміку в цілому. В дослідженні структура материнської ідентичності представлена трьома факторами.

Ключові слова: материнська ідентичність; структура материнської ідентичності; психологічна готовність до материнства; загроза переривання вагітності.

Article is devoted to the problems of motherhood among women with risk of miscarriage. Motherhood is regarded as a maternal identity of a woman who is a complex of psychological features, who has its own structure and reflects the attitude toward herself and her child. Certain stages of the formation of a mature maternal identity are pregnancy, childbirth and motherhood.

All components of maternal identity are closely linked, a change in any of them affects the dynamics of it as a whole. In the research maternal identity is represented by three factors.

Keywords: maternal identity; structure of the maternal identity; psychological readiness for motherhood; risk of miscarriage.

Актуальність. Сьогодні в умовах економічної нестабільності, а також кризи інституту сім'ї страждає материнська сфера жінки. Проблема материнства обумовлена фізіологічними – загрозою переривання вагітності і психологічними аспектами – «страхом материнства». «Страх материнства» пов'язаний з деструктивним образом материнства, особистісної незрілості жінки, дисгармонійними подружніми стосунками, страхом втратити свою фізичну привабливість. Нині статистичні дані (ВОЗ) свідчать про те, що 5-10% випадків безпліддя мають в своїй основі психологічну причину.

В дослідженнях проблеми материнства, материнської ідентичності, патологічної вагітності В. М. Русалов, Л. М. Рудіна пояснюють самовільне переривання вагітності як психосоматичне вирішення конфлікту, який формується на глибинно-психологічному рівні і стосується проблем материнства. Проблема материнської ідентичності є маловивченою. Наприклад, в роботах В. І. Брутман, В. В. Васильєвої, Є. С. Григор'євої, С. Ю. Мещерякової, М. А. Нечаєвої материнство розглядається як система дитячо-материнських відносин і в незначній мірі вивчається самосприйняття і переживання жінкою себе як матері. Г. Г. Філіппова вивчає проблему материнства в контексті патологічної вагітності, пов'язуючи її з прийняттям своєї тілесності і проявом конфліктів в материнській сфері та сфері жіночої ідентичності. Таким чином, проблема материнської ідентичності, як комплексу психологічних особливостей жінки, що відображають ставлення до себе і своїй дитині, стає актуальною.

Метою дослідження стало вивчення особливостей материнської ідентичності у жінок із загрозою переривання вагітності.

Виходячи з мети, були поставлені такі завдання:

1. Вивчити особистісну зрілість і психологічну готовність до материнства у жінок із загрозою переривання вагітності;

2. Виділити структуру материнської ідентичності у жінок із загрозою переривання вагітності.

Аналіз проблеми. Психологічні особливості матерів та їх вплив на вагітність вивчалися психологією досить давно і глибоко, а особистість жінки як фактор, що впливає на вагітність та пологи, стала викликати інтерес дослідників відносно недавно [2]. Відомо, що в ході протікання вагітності відбувається трансформація більшості особистісних утворень жінки [8, с. 46]: вагітність провокує глибокі зміни самосвідомості, ставлення до інших і до світу, відбувається перебудова особистісних смислів, перетворення власної ідентичності в нових умовах. Такі трансформації мають величезне значення для всього подальшого життя жінки і психічного розвитку дитини, особливо на ранніх етапах

онтогенезу. Основні зміни можна проаналізувати в контексті психологічного конструкту - материнська ідентичність.

Материнська ідентичність - це психологічний конструкт, який відображає прийняття, усвідомлення і переживання жінкою себе як матері і своєї особистісної самореалізації в материнстві. Всі компоненти материнської ідентичності тісно пов'язані між собою, зміни змісту будь-якого з них впливають на всі інші і динаміку вмісту материнської ідентичності в цілому [3, 4]. Сензитивним періодом для становлення материнської ідентичності стає період очікування дитини. Вагітність, пологи і материнство виступають певними ступенями формування зрілої материнської ідентичності [8].

У даній роботі, такий конструкт, як материнська ідентичність, буде розглядатися, як особлива позиція жінки по відношенню до себе і своїй дитині, яка має певні елементи і особливості.

В ході теоретичного аналізу було відзначено, що важливим елементом материнської ідентичності, який має значення, як під час вагітності, так і після, є психологічна готовність до материнства. С. Ю. Мещерякова [6] вважає психологічну готовність до материнства специфічним особистісним утворенням, стрижневою основою якого є суб'єктно - об'єктна орієнтація у відношенні до ще не народженої дитини. Потрібно відзначити, що формування психологічної готовності до материнства відбувається під час формування почуття материнства, і в деякій мірі доповнює його. Тому адекватне формування психологічної готовності до материнства залежить від того наскільки успішно жінка пройшла всі етапи розвитку почуття материнства. В дослідженнях С. Ю. Мещерякової з співавторами [7] були виявлені основні елементи психологічної готовності до материнства: особливості переживання жінкою вагітності; орієнтація на стратегію виховання і догляду за немовлям; ранній дитячий досвід жінки: наявність / відсутність прихильності до матері, стиль батьківського виховання, ігрові переваги і так далі.

В результаті досліджень [6] різні поєднання цих елементів дозволили виділити три рівня психологічної готовності до материнства:

1. Низький рівень характеризується наявністю сумнівів в прийнятті рішення мати дитину, негативних відчуттів і переживань в період вагітності. Жінки частіше вказували на відсутність в дитинстві прихильності до власної матері і суворе ставлення батьків. Даний рівень зустрічається приблизно у 23% вагітних.

2. Середній рівень характеризується суперечливою установкою на виховання. Зустрічається приблизно у 50% матерів.

3. Високий рівень спостерігався у 27% вагітних жінок. Характеризується відсутністю сумнівів при ухваленні рішення мати дитину, прив'язаністю до матері.

Дослідження О. А. Копыл, Л. Л. Бас, О. В. Баженової [5] показали, що приблизно у 40% вагітних жінок існують перешкоди при формуванні психологічної готовності до материнства, які згодом здатні мати несприятливий вплив на протікання вагітності і подальше розвиток дитини.

Результати дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань дослідження використовувалися наступні методи: додаткові шкали СМІЛ: шкала зрілості, шкала «Залежність», шкала «Відповідальність», шкала «Соціальна відповідальність», шкала «Емоційна незрілість», шкала «сила Его»; проективна методика «Я і моя дитина» Г. Г. Філіппової; опитувальник тріади любові Р. Стернберга, проективна методика «Градусник».

Дослідницькі групи були складені в результаті відбору за наданим лікарем діагнозу - загроза переривання вагітності і нормальна вагітність. В результаті були відібрані 53 жінки, з яких сформовані 2 дослідницькі групи:

1 група - 26 вагітних жінок на I триместрі 22 - 27 років з діагнозом загроза переривання вагітності, первородящие, одружені.

2 група (контрольна) - 27 вагітних жінок на I триместрі 22 - 27 років з нормальним перебігом вагітності, первородящие, одружені.

В ході емпіричного дослідження були отримані результати, згідно з якими можна сказати, що діагноз «загроза переривання вагітності» негативно пов'язаний з формуванням високого рівня психологічної готовності до материнства (-0,692 *). Жінкам з діагнозом «загроза переривання вагітності» характерний низький, іноді середній рівень психологічної готовності до материнства. Жінкам з нормальним перебігом вагітності, навпаки, притаманний високий рівень психологічної готовності до материнства.

С. Ю. Мещерякова [7] описує формування адекватної психологічної готовності до материнства, з точки зору, прив'язаності жінки до власної матері і теплих взаєминах з нею в дитинстві. Таким чином, можна припустити, що відсутність прихильності, тісних міжособистісних контактів у жінки з власною матір'ю в дитинстві, може бути передумовою надалі до виникнення різних гінекологічних патологій, наприклад, загрози переривання вагітності. До того ж В. М. Русалов, Л. М. Рудіна [9] пояснюють самовільне переривання вагітності як психосоматичне вирішення конфлікту, який стосується проблем жіночності та материнства, що формується на глибинно-психологічному рівні.

Дослідження особистісної зрілості показали, що жінки із загрозою переривання вагітності характеризуються низьким рівнем особистісної зрілості. Для них характерні прояви емоційної незрілості (0,409*), низькою відповідальності (-0,294 *) відносно своїх обов'язків. Прямий зв'язок з показником залежності (0,435 *) говорить про те, що жінки із загрозою переривання вагітності схильні до підпорядкування, мають труднощі з прийняттям рішень.

Дослідники [1, 10] вказують на наявність взаємозв'язку між успішною адаптацією до вагітності і прийняттям материнства та особистісної зрілості. Критеріями особистісної зрілості виступає гармонійність людини, ефективне і конструктивне рішення труднощів і успішне виконання соціально-культурних ролей [10]. Таким чином, можна припустити, що особистісна незрілість жінок із загрозою переривання вагітності впливає і на їх психологічну неготовність до материнства.

Жінкам з нормальним перебігом вагітності характерні прояви особистісної зрілості. Вони є особистостями зрілими в емоційному плані (-0,408*), практично не мають складнощів при прийнятті будь-яких рішень, мають високу відповідальність по відношенню до себе і своїх обов'язків (0,395*), а також здійснюють хороший самоконтроль і саморегуляцію своєї поведінки (0,464*). Імовірно, можна говорити, що особистісна зрілість має деякий вплив на протікання вагітності жінки. Можливо, це пов'язано з тим, що емоційна незрілість жінки, проявляється в підвищеній тривожності, яка негативно впливає на розвиток плода і загальний стан матері. До того ж в поєднанні з відсутністю самоконтролю і небажанням приймати рішення, а тим самим, і небажанням брати на себе відповідальність, такі жінки постійно знаходяться в стані стресу, що призводить до погіршення стану матері та ризику втрати дитини.

Для вивчення структури материнської ідентичності, яка притаманна жінкам із загрозою переривання вагітності був проведений факторний аналіз на підставі, якого було виділено три фактори, що описують структуру материнської ідентичності:

1. «Емансіпірованність». До нього увійшли наступні характеристики: зрілість особистості (0,577), соціальна відповідальність (0,578), готовність до материнства (0,588), задоволеність тілом (0,636), задоволеність здоров'ям (0,514). Фактор передбачає адекватну самооцінку, високий рівень відповідальності, раціональне оцінювання свого стану і бажання ставати матір'ю. Однак цей фактор не може відповідати сформованій материнській ідентичності, так як в ньому не проявляється не один з компонентів любові.

2. «Особистісна незрілість». Даний фактор включає в себе компоненти любові: близькість (0,778), пристрасть (0,785), відданість (0,877); а також задоволеність станом свого здоров'я (0,482) і зворотній взаємозв'язок із залежністю (-0,538). Однак цей фактор не має взаємозв'язку з психологічною готовністю до материнства, а також з особистісною зрілістю. Отже, він має на передбачає досягнення хороших взаємин з партнером, задоволеність станом свого здоров'я, однак у зв'язку з особистісною незрілістю, відсутністю соціальної відповідальності - неготовність ставати матір'ю. До того ж в разі прояву залежності, типи кохання можуть руйнуватися, знижуватися самооцінка, що призводить до небажання мати дитину і відсутності розвитку материнської ідентичності.

3. «Залежність». Цей фактор об'єднує характеристики: залежність (0,780), емоційну незрілість (0,816), незадоволеність своїм здоров'ям (-0,455), а також низьку або відсутню психологічну готовність до материнства (-0,632). Даний фактор є протилежним фактору «емансіпірованності». Незважаючи на те, що в ньому не сформований тип любові, він характеризується також залежністю, особистісною незрілістю, неготовністю ставати матір'ю. Найімовірніше, через залежність виникають проблеми з встановленням близьких, довірчих, відданих міжособистісних відносин. До того ж особистісна незрілість, невпевненість в собі, нездатність брати відповідальність за себе сприяє формуванню неготовності стати матір'ю.

Дослідження показало, що для жінок з загрозою переривання вагітності максимально характерні прояви фактора «залежність». Імовірно, це пов'язано з тим, що жінки, що знаходяться в постійній загрозі зриву вагітності, не бажать думати про своє майбутнє в ролі матері, щоб надалі не піддатися емоційному і психічному зриву при можливих ускладненнях і викидні.

В ході визначення особливостей структури материнської ідентичності у жінок з нормальним перебігом вагітності також був проведений факторний аналіз, що дозволив виділити три фактори, що описують структуру материнської ідентичності.

1. «Готовність до материнства». У даний фактор увійшли наступні характеристики: близькість (0,425), зрілість (0,551), соціальна відповідальність (0,706), задоволеність тілом (0,617), задоволеність здоров'ям (0,493), психологічна готовність до материнства (0,503), а також залежність, що має зворотну кореляцію (-0,821). На основі з цього, можна говорити про те, що фактор відображає високу самооцінку, низький рівень тривожності і відсутність залежності. Він має на увазі встановлення близьких, дружельюбних відносин з партнером, самостійне прийняття рішень.

2. «Особистісна зрілість». Фактор об'єднав такі характеристики: близькість (0,705), пристрасть (0,755), відданість (0,800), сила Его (0,494), психологічна готовність до материнства (0,471), а також емоційна незрілість (-0,7844), яка має зворотну кореляцію. Фактор включає різні комбінації типів любові з партнером, високий рівень самоконтролю і раціональність у прийнятті рішень. Сукупність цих характеристик є сприятливою основою для розвитку материнської ідентичності.

2. «Інфантильність». Даний фактор об'єднав характеристики: близькість (-0,490), сила Его (-0,762), пристрасть (0,583), залежність (0,482), емоційна незрілість (0,455). Поєднання характеристик свідчить про виявлення не зовсім стабільного типу любові (пристрасна любов), який базується на біологічних бажаннях, а також залежності і неадекватності при прийнятті рішень і в прояві своїх емоцій.

У жінок з нормальним перебігом вагітності максимально виражені фактори «готовність до материнства» і «особистісна зрілість». Можливо, це пов'язано з їх готовністю до народження дитини і

високою ідентифікацією з майбутньою дитиною.

Висновки

1. Існують відмінності між особистісною зрілістю жінок із загрозою переривання вагітності та жінок з нормальним перебігом вагітності. Так, для жінок із загрозою переривання вагітності, характерний більш низький рівень самоконтролю і психологічної готовності до материнства, а також емоційна незрілість. У жінок з нормальним перебігом вагітності спостерігається вищий рівень особистісної зрілості, пов'язаної з високим рівнем самоконтролю і психологічною готовністю до материнства.

2. Структура материнської ідентичності у жінок із загрозою переривання вагітності представлена фактором «залежність», який включає в себе залежність, особистісну незрілість, низьку психологічну готовність до материнства, невпевненість в собі, нездатність брати відповідальність за себе, що в цілому характеризує жінку як «сплячу мати», неготову ставати матір'ю. У жінок контрольної групи материнська ідентичність представлена двома факторами: «готовність до материнства» і «особистісна зрілість». Фактор «готовність до материнства» включає в себе здатність до близьких стосунків, особистісну зрілість, відповідальність, задоволеність тілом і здоров'ям, психологічну готовність до материнства і відсутність залежності. Фактор «особистісна зрілість» включає здатність до встановлення близьких, відданих і пристрасних стосунків, силу Его, психологічну готовність до материнства. Найявніші в обох факторах такої характеристики, як близькість, свідчить про здатність встановлювати близькі, довірчі, стійкі відносини, що є характеристикою особистісної зрілості.

Перспектива подальших досліджень полягає в подальшому вивченні особливостей материнської ідентичності жінки, що дозволить створити психокорекційні програми, метою яких буде забезпечення психологічної адаптації жінок до материнства та пологів.

Література

1. Блох М. Е. Использование психотерапии у женщин с невынашиванием беременности / Мария Евгеньевна Блох // Журнал практического психолога. – 2003. № 4-5 – с. 199-207.
2. Григорьева Е. С. Роль личностных особенностей женщины в возникновении патологии беременности (обзор современных исследований) [Электронный ресурс] / Евгения Сергеевна Григорьева // Режим доступа: http://psyjournals.ru/files/40831/psytel_conf_Grigoryeva.pdf
3. Захарова Е. И. Условия становления материнской идентичности / Е. И. Захарова, Ю. А. Торчинова // Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В.Г. Белинского. – 2012. – № 28.
4. Князева А. П. Сравнительный анализ аффективного и поведенческого компонентов материнской идентичности матерей здоровых детей и детей с патологией развития / Анна Павловна Князева // Ярославский педагогический вестник. – 2009. – № 4.
5. Копыл О.А. Готовность к материнству: выделение факторов и условий психологического риска для будущего развития ребенка / Копыл О. А., Бас Л.Л., Баженова О.В. – Изд.: Синапс, 1993. – № 4.
6. Мещерякова С. Ю. Психологическая готовность к материнству [Электронный ресурс] / Софья Юрьевна Мещерякова // Режим доступа: <http://psychlib.ru/mgppu/periodica/VP052000/MPG-018.NTM>
7. Мещерякова С. Ю. Изучение психологической готовности к материнству как фактора развития последующих взаимоотношений ребенка и матери [Электронный ресурс] / С. Ю. Мещерякова, Н. Н. Авдеева, Н. И. Ганошенко // Соросовские лауреаты: Философия. Психология. Социология. – 1996. Режим доступа: <http://psychlib.ru/mgppu/periodica/VP052000/MPG-018.NTM>
8. Нечаева М. А. Психологические факторы онтогенеза материнской сферы, внутренней картины беременности и перинатального развития / Нечаева М. А., Рыбалова Л. Ф., Штрахова А. В. – Челябинск: ЮУрГУ, 2005. – 59 с.
9. Русалов В. М. Индивидуально-психологические особенности женщин с осложнённой беременностью / В. М. Русалов, Л. М. Рудина // Психологический журнал – 2003. Т.24, №6, – с.16-26.
10. Филиппова Г. Г. Нарушения репродуктивной функции и их связь с нарушениями в формировании материнской сферы / Галина Григорьевна Филиппова // Журнал практического психолога – 2003. № 4-5. – с. 83-108.

Literatura

1. Bloh M. E. Ispolzovanie psihoterapii u zhenshin s nevyinashivaniem beremennosti / Mariya Evgenevna Bloh // Zhurnal prakticheskogo psihologa. – 2003. # 4-5 – s. 199-207.
2. Grigoreva E. S. Rol lichnostnyih osobennostey zhenschiny v vzniknovenii patologii beremennosti (obzor sovremennyih issledovaniy) [Elektronnyiy resurs] / Evgeniya Sergeevna Grigoreva // Rezhim dostupa: http://psyjournals.ru/files/40831/psytel_conf_Grigoryeva.pdf
3. Zaharova E. I. Usloviya stanovleniya materinskoy identichnosti / E. I. Zaharova, Yu. A. Torchinova // Izvestiya Penzenskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. V.G. Belinskogo. – 2012. – # 28.
4. Knyazeva A. P. Sravnitelnyiy analiz affektivnogo i povedencheskogo komponentov materinskoy identichnosti materey zdorovyih detey i detey s patologiyey razvitiya / Anna Pavlovna Knyazeva // Yaroslavskiy pedagogicheskii vestnik. – 2009. – # 4.
5. Kopyil O.A. Gotovnost k materinstvu: vyidelenie faktorov i usloviy psihologicheskogo riska dlya budushego razvitiya rebenka / Kopyil O. A., Bas L.L., Bazhenova O.V. – Izd.: Sinaps, 1993. – # 4.

6. Mescheryakova S. Yu. Psihologicheskaya gotovnost k materinstvu [Elektronnyiy resurs] / Sofya Yurevna Mescheryakova // Rezhim dostupa: <http://psychlib.ru/mgppu/periodica/VP052000/MPG-018.HTM>
7. Mescheryakova S. Yu. Izuchenie psihologicheskoy gotovnosti k materinstvu kak faktora razvitiya posleduyuschih vzaimootnosheniy rebenka i materi [Elektronnyiy resurs] / S. Yu. Mescheryakova, N. N. Avdeeva, N. I. Ganoshenko // Sorosovskie laureaty: Filosofiya. Psihologiya. Sotsiologiya. – 1996. Rezhim dostupa: <http://psychlib.ru/mgppu/periodica/VP052000/MPG-018.HTM>
8. Nechaeva M. A. Psihologicheskie faktoryi ontogeneza materinskoy sferyi, vnutrenney kartinyi beremennosti i perinatalnogo razvitiya / Nechaeva M. A., Ryibalova L. F., Shtrahova A. V. – Chelyabinsk: YuUrGU, 2005. – 59 s.
9. Rusalov V. M. Individualno-psihologicheskie osobennosti zhenschin s oslozhnYonnoy beremennostyu / V. M. Rusalov, L. M. Rudina // Psihologicheskyy zhurnal – 2003. T.24, #6, – s.16-26.
10. Filippova G. G. Narusheniya reproduktivnoy funktsii i ih svyaz s narusheniyami v formirovanii materinskoy sferyi / Galina Grigorevna Filippova // Zhurnal prakticheskogo psihologa – 2003. # 4-5. – s. 83-108.